

Alty daýy / hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Alty daýy / hekaýa ALTY DAÝY

Men öňde-soňda beýle adama duşmadym. Onuň beýleki adamlardan bir üýtgeşik parhynyň barlygy göreňden bildirýär. Ol özüni gaty dik, ulumsy saklaýar, kiçeňräk ýiti gözleri haýal gyrpylýar. Garamtyl çekgesindäki, maňlaýdaky galyň ýgyrtlar onuň ýüzüni gazaply görkezýär. Onsuzam umumy durkuny syňlasaň ýylgyrýan adamdyr öýder ýaly däl. Alty daýy ýogyn burnunyň kölegesinde görüner-görünmez ýeserje murt goýşy bilenem beýlekilerden özüni tapawutlandyrasy gelýär. Ol obadaşlaryna göwni ýetmän ýaşaýar. Şoňa görä obada diňe Allak diýlen bir wäşi Alty daýynyň göwnüni tapyp bilýär.

Ady Alty bolsa-da ýakyn dogan-garyndaşsyz, aýalsyz, oglan-uşaksyz bu ýaşuly täze nesle syrly bir adam bolup görünýär. Allak wäşi Alty daýy bilen tirkeşip üýşmeleňe gelende il begenýär. Märeke ondan-mundan gürrüň edip ýadaşyberende Allak wäşi: “Hany, Alty daýy, sen başlamasaň boljak däl. Bular gürrüňi gaty ownatdylar. Bar bilýänleri-sygrym guzlady, towugym öldi. Bular, how, obadan çykyp görmedik, birtopar heleýguly ahyry. Hany, Alty daýy, Owganystandan tirýek

daşayşyňy aýdyp bersene!” diýýär.

Alty daýy hälden bäri bu teklibe garaşyp otyr, gowsunýar, batly-batly ardynjyraýar. Onsoň ýene az salym dymyp, tüýlek ellerini owkalap, bu gürrüňi ilkinji gezek aýtjak ýaly tolgunýar. Halaýyk bolsa, Alty daýynyň Owganystandan tirýek getirişini däl, eýsem ähli söhbetlerini oň ýüz gezek diňlänem bolsa, her sözünü ýatdan bilýänem bolsa, ýüz birinji gezek diňlemäge taýýar halda sesini kesýär. Alty daýy gorkunç wakalary gürrüň bermäge laýyk gyryk sesli söze başlaýar:

– Hiç kime aýtmasaňyz aýdyp bereýin. Bu zatlar gaty gizlin zatlar. Her kim at münüp gidibermelidir öýdýänsiňiz welin, ýook, gidäymersiňiz. Eli ýapon altatarly, burum-burum tüýden ýaña gözi-gulagy görünmeýän gazaply owgan ýoluňda oturanyny bilseň, aňsat-aňsat gidäymersiň.

– Aý, o garakçylar bir ýa-da iki dälidir, her öwrümde garagullaşyp ýatandyr-diýip Allak wäşi Alty daýynyň heñine heñ goşýar.

– Ýogsam näme?! Ýöne olardan Alty daýyň gorkçakmy?! Bir gylymam gymyldanok.

– Wah, Alty daýy, sen gorkaño-ok, emma bi oturanlar seniň gürrüňiňi diňläp, titreşip otyrlar- Allak wäşi Alty daýa görkezmän halaýyga göz gypyp göýberýär.

– Äý, bulary goýsana! Men şularyň ýaşyndakam ata ters münüp çapýadym, ýolda ýatan garakçylaryň hersiniň maňlaýyndan çüýläp-çüýläp geçer giderdim.

Onsoň her garymda bir garakçy porsar ýatardy. Bular-a gün batansoň öýünden çykjak bolsa-da heleýiniň synyna ýapysyp ýörler.

– Alty daýy, ana, garakçylary-ha atyp dyndyň, soň nätdiň?

– Soň han özüm, soltan özüm. Owganystanyň bir gyrasyndan girip gitdim. Görenler iki bükülip salam berýär. O döwürki atymy gören bolsaňyz! O-ho-o-

o. Häzirki at diýip münüp ýörenleri meniň atymyň ýanynda kürre ýatjak-da. Menem atymy sürüp uly bazara güpürdäp girýän. Söwdagärjikler meni görenlerinde, edil Ezraýyly gören ýaly, zowzuldaşýalar. Satýan zatlaryndan hödür edýäler. “Ýok-how, şondan şoňa kişmiş iýmäge gelendir öýdýäňizmi?” diýýän. Şo barmana biri maňa Alty daýy diýen bolýa. Ýañkyjany at üstünde otursyma depip göýberdim. “Daýyňy daşrakdan gözle!” diýdim. Bir görsem bazaryň hojaýyny gybyrдыklyp gelip, atymyň aýagyny gujaklyp dur. “Agam! Näme hyzmat?” diýýä. Menem bir horjuny

oklap göýberdim-de tirýekden dolduryp gel diýdim. At üstünde bir käse çay içdimmi-içmedimmi, aý, garaz, süýt gaýmak tutmanka, doly horjuny eýere atdylar.

– Puluny berdiňmi?

– Pul berilermi?! Olar ölmän sypsarazy. Taňryýalkasynam aýtman, atyň ýüzüni bari öwürdim. At, janawar, öýe gaýdýanyny duýup, süñüp gelyäda.

– Juda gaty sürme, entek ýolda-da waka bary bolmaly ahyryn.

– Ýok, menä ata bir gamçam uramok, ýöne keypim göterilip, hiñlenen bolup gelyän.

– Alty daýy, bir samsygam zzyña düşmelidir öz-ä.

– Ho-ol gözýetimden gelyä. Atyny aldygyna gamçylaýa. Menem görmedik bolýan.

– Ol öň ataysa nätjek?

– Pähey, atdyrjak bamy?! Ýaragyny çenedigi- eddil iki gözünüň ortasyndan patyladaýjak. “Geliber, bakaly. Bir ok hakyň bar” diýýän.

Ýöne olam özüne göwni ýetýänje adam ekeni. Murtunyň her taýy bir garyş, gulaklarynyň tüýlerini örübermeli. Boýnuny palta çapar ýaly däl, at üstünde äpet bir töñne ýaly garalyp otyr.

Onsoň, näme, ýol uzak, düşläp dynç almalam bolýa.

– Düşledigiň-ä ýaňky ýetip geler. Näderkäň?

– Nätmekden hudaý saklasyn. Arkaýyn otyryn. Olam atdan düşüp, büküdip gelyä, gelşine salam berýä, aý, dogan diýýä, gardaş diýýä. Menem käkeläber bakaly diýýän. Biri ony öldürjek bolanmyş. Gaçyp gelyän diýýä. Ondan gaçanam bolsaň, menden gutulmarsyň diýip, menem gummy ýaplanyp ýatyryn.

– Uklaýma, Alty daýy!

– Siz uklaýansyňyz, bir sagat giç ýatsaňyz, irkilip-bürülip, burnuňyz ýere degäýjek-degäýjek bolýa. Meniň üçin bir gije, üç gije hiç zat. Onsoň ýaňky peläket beýle ýanda mazar ýatan ýaly güberip ýatyr weli, indi turar, şindi turar diýip, gözümü aýramok. Nejis turanok-da. Ahyry, daňdanlar emay bilen başyny göterdi-de diňşirgendi, diňşirgendi-de maña baka emedeklöp gaýdyberdi. Edil gara öý süýşen ýaly-da.

Oturanlar söhbetiň iň gyzykly ýerine gelenini bilýäler. İçinden gülyäler. Alty daýy, o wakalar edil şu mahal bolup geýän ýaly, özüni örän dartyk tutýar.

– Ýer bakaly, Alty daýy, Alla saña kuwwat bersin-dä.

-Menem uklan kişi bolýan. Olam barha ýakynlaşýa. Elinde-de ak saply pyçak. Öküze süñse-de ýykjak-da.

- Alty daýy, tur indi!
- Turjak däl. Gelibersin.
- Gaty ýakyn geldi-how, jan daýy, turaweri!
- Tursam-gorkdy diýer. Haşşyldap dem alşy barha ýakyndan eşidilýä.
- Şi gezek seni alaýmasa...
- Alaýşyny! Janly-ha däl, maslygymy görse-de demi tutular durar. Ynha, onsoň ýaňky edil alkymyma geldi.
Pyçak urjak bolup elini galdyrandyram weli, onýança menem sapançany gysyp göýberdim. Agdarylyp gitdi. Üstüne çäge sürdüm-de gaýdyberdim.
- Şu gezek gowy öldürdiň, Alty daýy. Türkmeniň adyna ysnat getirmeseň bolýa.
- Eý, biziň üçin beýle-beýle işler çigit çigitlän ýaly-da.
- Berekella, Alty daýy. Hany, munça adam öldüreniňe görä, palçynam öldürüp bersene.
- Palçynyň näme öldürmesi bar?! Elini daňagada deper göýbärsiň weli, suwa çümer gider-dä.
- Ýok, ýok, beýdip tiz öldürme. O palçynyň eden işlerinem aýt ahyry.
- Bolýa, ýöne siz hiç kime aýdaýmaň. Urşuň gyzy-gyzzysynda adam bary aç weli, bir palçy, öýme-öý aýlanyp, aýal-gyzlary aldap başlady. "Iki çörek tapmasaň urşa giden äriň şu gije öldürilýär" diýýä, ýene birine: bir çörek ber, urşa giden ogluň sag-salamat geler ýaly edeýin diýýä. Şeýdip, obanyň soňky döwüm çöreginem aldap alyp başlady. Bir gün geldi, iki gün geldi. Üçüncü günem geldi weli, menem derýaň köprüsini garawullap oturyberdim. Hernäçe aldasaňam, ahyrda şu köprüden geçmeli bolarsyň diýýän. Ine gijara ýaňky palçy eşegini dikgirdedip horjuny doluja, keýpi kökje gelyä. Meni görenden reňki üýtgedi.
- Alty daýy, öňki gezeklerde eşekden agdarylyp gaýtdy diýýädiň-ä.
- Hawa, reňki üýtgänsöň, eşekden agyp gaýtdy. Jan aga diýýä, maňa degmeseň, horjundakyň ýarsyny bereýin diýýä.
- Akmak palçy eken-ow.
- Palçyň akyllysy bolmaz. Men oň janyny aljak bolup durkam, o nanyň gürrüňini edýä. Onsoň ýuwaşja ýöräp bardym-da eşegiň üstündäki horjuny alyp içindäkileri takyrja ýere dökdüm. Biçärelerden aldap alan gaty nanlary, kümüş şaý-sepleri-dä.
- Palçy gaçjak bolmadymy?

– Gaçanda sypmajagyny bilýä. Edil ýylanyň owsunyna düşen gurbakga döndi. Aldygna ýalbarýa. Eşek ýüpi bilen elini daňdym, horjunyň bir gözünü hem kellesine sokdum. Gaýanyň gyrasyna eltip, syrtyna depip göýberdim. Güjjüldäp derýa düşdi. Şo çümüşi, henizem çykanok.

Obadaşlar bu gürrüňleriň çynlygyna- ýalanlygyna ynanyp bilmeýärler. Emma bir gyrada oturan ýaşulylar Alty daýynyň özge sözlerine ynanmasalar-da ikinji jahan urşy ýyllary açlykdan öljek obany hut Alty daýynyň halas edenini hiç-hiç unutmaýarlar: obada azyk gutaryp, adamlaryň ýüzi gögerip-çişip başlanda Alty daýy bir gije iki oglany yzyna tirkedi-de şähere gaýtdy. Köçeleriň birindäki örän bezegli derwezäniň deňinde saklandy. Itdi, içinden kilitlengi.

“Hany üstünden aşyrylyňda derwezäni açyň!” diýdi weli, oglanlar ýaýdanyşyp dur. Alty daýy pyçagyny çykardy-da hemle urdy: “Bol diýýän! Bolmasa ikiňiziňem damagyňyzy çalaryn”.

Gapy açyldy. Alty daýy öz howlusyna giren ýaly, örän arkaýyn girdi-de göni sygyr ýatagyna yöneldi. Iki sany daýaw öküz gäwiş gaýtaryp ýatyr. Öküzlerin biri aýaga galdy weli, Alty daýy “Biziň nesibämiz şudur” diýip ýüpünü gazykdan çözdü-de idip gaýdyberdi. Şäherden çykylansoň, jany ynjalanan oglanlaryň biri: “Alty daýy, beýleki öküzem almalydyk” diýdi. “Hä-ä, işdäň açyldymy?! Bilip goýuň, eger beýleki öküzi-de alan bolsak, namartlyk bolardy. Bu öküzem ogurlyk däl, karz bi, karz. Zamanalar düzelişse, başlyga aýdyp bir öküze derek iki öküz berdirerin”.

Oba gelensoň Alty daýy öküzi soýduryp, etini sowuk çägä gömdürdi. Her gün az-owlak alyp, gaýnada-gaýnada her kime bir kürüşgeden paýlap başlady. Ýöne näçe aý geçdi weli, hi-iç et tükenenok. Soň-soň eşidip oturylsa, Alty daýy her gün awa gidip, towşan ursa-da, şagal, möjek ursa- da derisini sypyryp, etini gazana ataýýan ekeni.

“Günäsi meniň boýnuma, adamlar aç ölmese bolýar” diýýär.

Onuň bir ýerlerden bugdaý getirişi hem bir gijelik gürrüň.

Uruş gutaryp, oba-il dokluga ýetende Alty daýy başlygyň ýanyna baryp: “Inim, seň bile gizlin gürrüňim bar” diýip, öküzli wakany we öz niýetini aýdypdyr. Başlyk säginmän: “Şu günki ýygnakda karar çykararys, ertir iki öküzi alyň-da eltip beriň” diýipdir. Onsoň Alty daýy şol gezekki iki oglany- indi iki ýigidi ýanyna alyp, şähere baka iki öküz sürüp gitdi. Baryp, öküz eýesine ahwaly aýdyp, şol öküziň deregine iki öküz

getirdik-diýse, öküz eýesi “Sen mert adam ekeniň. Maňa bir öküzem bolýar. Beýlekini yzyna äkidäýiň”-diýdi.

Ynha, Alty daýy şeýle adam. Ýöne onuňam başyna agyr günler geldi. Ol düwnük keseline ýolukdy-da damakdan bir damja suwam geçmez boldy. Muňa dost-duşman, bütin oba gynandy.

Topar-topar bolup gelip, halyny sorap başladylar. Alty daýy bolsa özünüň kesel halyna nebsi agyrman, “Men oba azar bolup ýatyryn” diýip namys edýär. Saglygy gün-günden ýaramazlaşýar. Bir gün ikindin adamlar daşyna egrilişip otyrka Alty daýy zordan tirsegine direndi-de gapa bakyp, nalyş edip başlady.

-Eý, Alla! Jany bereňde tiz berip, alaňda kösöp aljak bolma, ölümden gorkmaýanymy bilýäňä. Ömrümi namart ýaşamadym, indi soňky demimde namartlatjak bolma! Al jan seňki!

Alty daýy ýuwaş geplese, sesini Alla eşitmejek ýaly, mejalynyň yetdiginden gaty gepledi, soňra başyny ýassyga atyp, sojap-sojap dem alyp, ýokary bakyp ýatdy.

-Allajan birküç gün içinde amanady alar, enşalla. Bir haýyşym: meni aýalymyň ýanynda ýerläň, uzakdan-ýakyndan gelenlere gowy hyzmat edeweriň, zürýatsyz ötýänimi duýduraýmaň. Onsoňam, öwliýäde molla gysga doga okasyn, adamlary güne kakadyp goýmasyn.

Alty daýynyň şu ahwalyny görüp otyrka-da Allak wäşiligini goýmady.

– Alty daýy, o dünýä barsaň, öldüren adamlaryňam-a öňüňden çykar.

– Çykybersinler. Bu dünýäde gorkmadyk o dünýäde-de gorkmaz. Alty daýyň soltan bolup ýaşady. Dünýäde armanym galmady.

Alty daýydan soň bu obada ne rowaýatçy, ne hekaýatçy galdy. Onsoň üýşmeleňler sus geçip başlady. Hat-da, Alty daýyňky ýaly, ýogyn burnunyň kölegesinde görüner-görünmez ýeserje murt goýýanam galmady. Şeýdip, bu oba-da beýleki müň bir oba meňzedi gitdi. Hekaýalar